

Podklady k okruhu č. 4

Ontogenetický vývoj řeči:

Přípravné období

- **prenatálním období** - příprava na komunikaci, např. olizování pupeční šňůry, dumláni palečku, nitroděložní kvílení
- **při narození** - křik - reakce na změnu prostředí
- **3 týdny - 1 měsíc** - vyjadřuje nelibé pocity
- **1. - 3. měsíc** - *broukání, pudové žvatláni*

(trénuje mluvidla, zvuková kontrola ještě není zapojena)

- **6. - 9. měsíc** - *napodobivé žvatláni*

(zrakové sluchové dráhy již vyzrály, dítě napodobuje zvuky svého okolí)

- **9. - 12. měsíc** - *stádium rozumění řeči*

Vlastní vývoj řeči

- **stádium emocionálně volní (1-1,5 r.)**

(jednoslovné věty vyjadřující vlastní pocity, přání, př. pa, ham,...)

- **stádium asociačně reprodukcí (2-2,5 r.)**

(chápe souvislosti, transfer při tvoření slov, objevují se chyby, př. dobrý - dobřejší)

- **stádium logických pojmů (3 r.)**

(gramatické období)

- **intelektualizace řeči (4 r.)**

(mluví ve větách, souvislejší vyjadřování)

Vývoj řeči u dítěte (dr. Cíbochová)

- od 2. měsíce *jednotlivé samohlásky*
- od 3. měsíce *brouká (a-a-a, e-e-e)*
- po 6. měsíci *jednotlivé slabiky (ba, da)*
- v 8.–9. měsíci *zdvojení slabik*
- od 8. měsíce *napodobuje zvuky*
- od 9. měsíce *1 slovo s významem*
- od 12. měsíce *2 slova s významem*

Porozumění řeči (dr. Cíbochová)

- od 2.–3. týdne - *reaguje na hlas matky*
- od 8. měsíce - *reaguje na zavrání jménem, na ne-ne*
- od 9. měsíce - *dělá paci-paci apod. na výzvu*
- od 10.-11. měsíce - *podá předmět na výzvu, ale nepustí*
- od 12. měsíce - *podá předmět na výzvu a pustí z ruky*
- od 12. měsíce - *vyhledá očima několik věcí podle názvu*

Diagnostický moment – obd. kolem 7. měsíce

(SP dítě přestává žvatlat, ztichne, popř. se mění charakter hlasového projevu)

Kritické momenty, kdy můžeme pojmut podezření na poruchu sluchu

(dr. Herdová)

Novorozenec a kojeneček

- nereaguje úlekem, pohybem, pláčem na neočekávané hlasité zvuky (houkačka, klíče...)
- neprobudí se, když je kolem hluk
- nenapodobuje zvuky v okolí
- neotáčí hlavu ve směru zvuku
- plačící dítě nelze utišit pouhým hlasem

Dítě v období 6 – 12 měsíců

- neukáže na známou osobu či věc
- dítě nežvatlá nebo jeho předchozí žvatláni ustává
- ani ve věku jednoho roku nereaguje na výzvy typu „udělej pa“, nebo „paci paci“, pokud mu pohyb nepředvedeme

Dítě v období 12 měsíců až 2 roky

- neobrací se ve směru hlasu na zavolání
- nevěnuje pozornost zvukům z okolí
- nezačíná s napodobováním a s užíváním jednoduchých pojmenování pro známé osoby a věci, které je obklopují
- nemluví stejně jako ostatní děti
- nesleduje televizi, pokud je puštěna na normální hlasitost
- nedochází u něj k postupnému zlepšování porozumění a rozvoji slovní zásoby.

Ontogenetický vývoj řeči u SP dětí

Charakter vývoje řeči se odvíjí:

- stupně a typu sluchového postižení
- přítomnosti dalšího postižení (kombinované vady)
- věku a dosaženého stádia řeči, kdy SP vzniklo
- exogenních sociálních faktorů (rodina, škola)
- včasné diagnostiky, včasné intervence, rané péče, rehabilitační péče – užívání pomůcek

Další faktory ovlivňující vývoj řeči dítěte se SP:

- účinnost sluchadel nebo KI
- schopnost dítěte využít svého sluchového potenciálu
- nadání pro řeč
- schopnosti a dovednosti logopeda, který bude s dítětem pracovat.

Narušené jazykové roviny

Foneticko – fonologická rovina

- nejvíce nápadná, výslovnost je narušená, namáhavá, realizuje se s přehnanou silou
- vyskytuje se prodloužená artikulační doba jednotlivých hlásek – vkládání nepatřičných zvuků

Lexikálně - sémantická rovina

- z kvalitativního i kvantitativního hlediska je slovní zásoba značně redukována
- rozvoj slovní zásoby na orálním základě je pro prelingválně SP děti nesmírně obtížná a málo efektivní činnost
- výstavba pojmů probíhá zdlouhavěji, zpočátku mohou SP děti chápat pojmy velmi všeobecně nebo naopak zúženě

Morfologicko – syntaktická rovina

- SP dítě nesprávně skloňuje, časuje, používá nevhodné koncovky slov, používá nesprávný slovosled, slova seřazuje bez gramatických souvislostí

Př.) Pták sedí na střeše. X Pták střecha sedět.

- tvoří nesouvislé věty, vyjadřují se zkratkovitě
- objevují se dysgramatismy (slovní, větné, větné zkratkovitě), agramatismy - vývojová neschopnost až ztráta schopnosti správně používat gramatické slovní tvary a větnou vazbu na různém stupni
- v důsledku odlišného gramatického systému ZJ a ČJ může dojít k **interferenci** obou jazyků

Narušené fáze verbální produkce

Dýchání

- po dobu mluvení postrádá plynulost a koordinaci mezi vdechem a výdechem, časté přerušování výdechu v důsledku namáhavé artikulace
- hlasité dýchání, až funění

Artikulace

- porucha artikulace u SP při ztrátě sluchu nad 60 dB – tzv. **audiogenní dyslálie** – vada výslovnosti různého stupně a typu
- typická nepřiměřená artikulace samohlásek
- změněná výslovnost sykavek
- tendence ke zhoršování kvality artikulace hlásek se stoupajícím věkem u prelingválně SP

Fonace

- při ztrátě sluchu nad 60 dB se vyskytují charakteristické změny – čím menší zbytky sluchu, tím více hlas kolísá, tzv. **audiogenní dysfonie** - kolísání tónové výšky a síly hlasu
- změna barvy hlasu - drsný, nízký, nezvučný, tlačенý, křiklavý
- časté hlasové vady (uzlíky, polypy)
- hlas postrádá přirozenou rezonanci

Absence akustické zpětné vazby se projeví na řeči a hlase SP

- **dysprozodie** – kolísání melodie, narušení dynamiky a tempa řeči (tempo řeči u SP je asi 2x pomalejší)

Doporučená literatura:

Krahulcová, B. Komunikace sluchově postižených. Praha: Karolinum, 2002

Horňáková, K., Kapalková S., Mikulajová M. Jak mluvit s dětmi od narození do tří let. Praha: Portál, 2009

Horáková, R. Sluchové postižení – úvod do surdopedie. Praha: Portál, 2012